

บูรณาการองค์รวม : แนวทางคุ้มครองมรดกโลก
กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบรีวาร
World Heritage Management with Legal Measures in
Preserving Cultural World Heritage Sites – Case Study of
Phranakhon Sri Ayutthaya and Its Satellite Towns

ชาติรี มหันตรัตน์¹ นรินทร์ อุ่นแก้ว² สิริพัฒน์ ลากจิตร³ และ สุพจน์ บุญวิเศษ⁴

^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ³มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ⁴มหาวิทยาลัยบูรพา

Email : dhateecu24@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดหลักการเกี่ยวกับแนวทางคุ้มครองมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบรีวาร ในลักษณะการดำเนินงานแบบ “บูรณาการองค์รวม” จากการสังเคราะห์ผลงานวิจัยของผู้เขียน “เรื่องการบริหารจัดการมรดกโลกว่าด้วยมาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบรีวาร” และจากการศึกษาเอกสารข้อมูลหลักฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนภารกิจคุ้มครองมรดกโลกให้เกิดผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย คือ การดำเนินงานในลักษณะ “บูรณาการองค์รวม” โดยการทำให้หน่วยงานที่สัมพันธ์กันรวมทั้งทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมทำหน้าที่อย่างประสานกลมกลืนเป็นองค์รวม แนวคิดนี้มีแนวทางในการคุ้มครองมรดกโลก ประกอบด้วย 3 หลักการ คือ การบริหารจัดการ การอนุรักษ์ และการคุ้มครอง ดังนี้ (1) การบริหารจัดการมรดกโลก ต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมมือระหว่างองค์กรและภายนอกองค์กร กระทำโดยพหุวิชาการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยมีวิสัยทัศน์ร่วม (Share Value) เพื่อให้เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา วางแผน สนับสนุน ดำเนินการ ติดตามประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น โดยส่งเสริมให้มีการศึกษา วิจัย ฝึกอบรมและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายงานสู่ท้องถิ่นอาจจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ชุมชน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรและตัวแทนจากชุมชนร่วมดำเนินการ (2) การอนุรักษ์มรดกโลก มีกระบวนการและแนวทางหลากหลายวิธีในการดูแลรักษาโบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมได้แก่ การป้องกันทาง กฎหมายการสงวนรักษา การบูรณะปฏิสังขรณ์ การจัดอบรมให้ความรู้ การบรรจุเนื้อหาในหลักสูตร การจัดโครงการและกิจกรรมร่วมกัน โดยดำเนินการกิจอย่างต่อเนื่อง และให้แต่ละภาคส่วนมีส่วนร่วมกันทำงาน เพื่อสร้างความตระหนักรับผิดชอบร่วม สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาช่วยดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานให้คงสภาพในรูปแบบเดิม และจัดสภาพแวดล้อมให้กลมกลืนหรือบูรณาภาพกับสภาพแวดล้อมโดยรอบได้ตามอนุสัญญามรดกโลก กฎบัตรสากล (3) การคุ้มครองมรดกโลก โดยใช้กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติโบราณสถาน อนุสัญญาระหว่างประเทศ กฎบัตรสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง การออกกฎหมายรับรองสนับสนุนการอนุรักษ์โบราณสถาน เช่น ร่างกฎบัตรอิโคโมสไทย (ICOMOS) และมาตรการสร้างแรงจูงใจมาใช้ในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทัน

สถานการณ์ ภายใต้การบูรณาการแผนงานและกิจกรรมร่วมกัน โดยอาจกระทำในลักษณะมาตรการทางกฎหมาย ทาง เศรษฐศาสตร์ ทางผังเมืองและทางสังคม โดยอาจจะกำหนดเงินค่าชดเชยแก่เจ้าของอาคารสิ่งก่อสร้างหรืออาจกำหนด พื้นที่นั้นให้เป็นเขตพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องการอนุรักษ์ เช่นกำหนดให้เป็นเขต หมู่บ้านหัตถกรรมที่มีการทำจรัสสาน อาจเป็นวิสาหกิจชุมชน มีแหล่งสาธิตและจำหน่ายสินค้า นอกจากเป็นการสร้าง แรงจูงใจในการสนับสนุนแล้วยังเป็นการสร้างบรรยากาศและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจัดการ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตควบคู่กันไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: แนวทางคุ้มครองมรดกโลก, อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, บูรณาการองค์รวม

Abstract

This academic paper aims to introduce important concepts of world heritage protection with Ayutthaya and its satellite towns being the case study. The concept is based on “holistic integration derived from our own research entitled “World Heritage Management with Legal Measures in Preserving Cultural World Heritage Sites – Case Study of Phranakhon Sri Ayutthaya and Its Satellite Towns”. Based on documentary research including related researches, the fundamental concept of successful world heritage protection is called “holistic integration”, which means a complete integration of all agencies involved with the issue. The concept is composed of three principles – management, preservation and protection. Details are as follows: (1) World heritage management is based on both internal and external cooperation among related agencies. The participation is based on multi-discipline, network creation and value sharing. The main objective is to promote integrated cooperation as well as real participation, for example, discussion, counseling, planning, support, operation, evaluation and reasonability sharing, etc. There should be studies, researches, training workshops and evaluation on a regular basis. Some works should be assigned to local agencies. A conservation unit should be established in communities, and its management should be under the supervision of special committee comprising experts, administrative officials, Fine Art Department officials and community representatives. (2) Preservation of world heritage. There are many possible ways to preserve ancient sites and cultural heritage, for example, legal protection, conservation, restoration, training workshops, integration into school curriculum, project or activity organization. All of them should be organized on a consistent basis and promote participation of all parties or agencies involved. The ultimate goal is to promote public awareness and sense of belonging. Experts should be encouraged to get involved with world heritage preservation to ensure that the ancient sites or cultural heritage are in valuable original forms and the environmental conditions are in accordance with the provisions of World Heritage Convention and international charter. (3) World Heritage Protection could be done with strict law enforcement or appropriate application of Ancient Site Act, international charter and conventions, many other related statues. There should be domestic laws to support the world heritage protection such as ICOMOS drafting. Moreover there should be special inspiration measures to ensure preservation in

line with environment and dynamic situation under the integration of planning and activities. The inspirational measures can be legal, economic, city planning and social. One possible measure is to identify appropriate compensation for building or land owners who are affected by zoning policy. For example, a village may be declared a handicraft center with handicraft production being a major livelihood of the villagers. Additional attractions in the handicraft village may be a handicraft production demonstration center together with a souvenir shop. In addition to inspirational for parties involved to dedicate for world heritage protection, this kind of project can create pleasant environment in the community as well as general income for community members. In short, the environmental and lifestyle management is exactly in line with the tourism attraction development.

Keywords: World Heritage Management, Phranakhon Sri Ayutthaya and Its Satellite Towns

1. บทนำ

ปัจจุบันสภาพพื้นที่และภูมิทัศน์โดยรอบของแหล่งมรดกโลก “อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” มีสภาพเสื่อมโทรม พื้นที่บริเวณโดยรอบมีภูมิทัศน์ไม่สวยงามเหมือนครั้งขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก สาเหตุสำคัญเกิดจากการพัฒนาเมืองและการเจริญเติบโตทางสังคมเศรษฐกิจของจังหวัด มีการสร้างอาคารที่อยู่อาศัยและร้านค้าอย่างต่อเนื่องที่มีลักษณะเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เกิดปัญหาการรुकล้ำพื้นที่และทำลายโบราณสถาน ความขัดแย้งกันทางกฎหมายกฎระเบียบของคณะกรรมการมรดกโลกมุ่งเน้นการอนุรักษ์สภาพดั้งเดิมของแหล่งโบราณสถานให้คงอยู่ตามสภาพจริง ในขณะที่กฎหมายของหน่วยงานในพื้นที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญก้าวหน้าเพื่อจัดบริการสาธารณะและตอบสนองความต้องการของประชาชน จึงเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข จนกระทั่งกลายเป็นความขัดแย้ง และนำไปสู่การถดถอยเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจากการขึ้นทะเบียนการเป็นแหล่งมรดกโลก ดังนั้นแนวทางการบูรณาการแบบองค์รวมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของความเป็นเจ้าของมรดกโลก

2. ความเป็นมาและความสำคัญ

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรม ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” โดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ณ

กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 โดยมีคุณสมบัติการเป็นมรดกโลกตรงตามหลักเกณฑ์ คือ “เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว” [1] เป็นดินแดนประวัติศาสตร์ที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตตระการที่เป็นสมบัติอันล้ำค่าทางวัฒนธรรม เมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ศิลปะและวัฒนธรรมประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติหรือที่รู้จักแพร่หลายว่า “อนุสัญญามรดกโลก” (World Heritage Convention)

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 โดยมีกรมศิลปากรสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลและมีการกำหนดรูปแบบการจัดทำแผนการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองอยุธยา เขตเทศบาลเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือตามถนนสายเอเชีย ระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร [2] อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นมรดกโลกที่ยังคงปรากฏร่องรอยแห่งความเจริญ

รุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ งดงาม และทรงคุณค่า สะท้อนให้รำลึกถึงภาพความสง่างามและความเป็นเอกลักษณ์ไทยของปราสาท ราชวัง วัดวาอาราม ป้อมปราการ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ และเป็นแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศ

ปัจจุบันประชาชนยังคงมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน รุกล้ำมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างลงในพื้นที่ของวัดร้าง การบุกรุกพื้นที่การทำลายโบราณสถาน และการอ้างกรรมสิทธิ์ของตนในที่ดินภายในเขตบริเวณโบราณสถาน สภาพปัญหาจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ไม่สวยงามเนื่องจากการสร้างอาคารร้านค้าบดบังทัศนียภาพของแหล่งมรดกโลก การทิ้งขยะในบริเวณมรดกโลก รวมถึงปัญหาการบริหารจัดการและการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นมรดกโลกแห่งนี้กำลังตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะถูกองค์การยูเนสโกถอดออกจากมรดกโลก ด้วยสภาพความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานทั้งภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลโดยตรง ภาคเอกชนและประชาชน ต้องร่วมมือกันในการฟื้นฟูบูรณะอนุรักษ์ พัฒนาแหล่งมรดกโลกนี้ โดยใช้การมีส่วนร่วมหรือทำงานร่วมกันในลักษณะเชิงบูรณาการแบบองค์รวม ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่ออนุรักษ์คุ้มครองแหล่งมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ให้บรรพชนคนรุ่นหลังไว้ได้ศึกษาชื่นชม รำลึกถึงคุณค่าของวัฒนธรรมอันงดงามแห่งนี้

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและหลักการในการบริหารจัดการมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร ซึ่งเรียบเรียงเป็นบทความเพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการทำงาน โดยยึดหลักการงานลักษณะ “บูรณาการองค์รวม” โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกันทำงาน ระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกโลก: นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวารให้คงอยู่สืบไป

3. การบริหารจัดการมรดกโลก

ปีพุทธศักราช 2478 กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ ได้ดำเนินการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมืองอยุธยาให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และนับจากนั้นเป็นต้นมา การสงวนรักษาและคุ้มครองนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอันยิ่งใหญ่และทรงคุณค่าก็ได้เริ่มขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมา

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและโบราณสถานโดยรอบได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 โดยกรมศิลปากรได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเมื่อปีพุทธศักราช 2520 ให้ดำเนินการอนุรักษ์และบริหารจัดการนครประวัติศาสตร์แห่งนี้ภายใต้แผนงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ฉบับที่ 1 ปีที่ 2520 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเฉพาะในส่วนของบูรณะโบราณสถานในขอบเขตพื้นที่ในเกาะเมืองอยุธยาที่กำหนดเท่านั้น แต่หลังจากที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกเมื่อปีพุทธศักราช 2534 แล้ว กรมศิลปากรได้ปรับปรุงแผนงานอุทยานประวัติศาสตร์ดังกล่าวให้มีขอบเขตการดำเนินงานที่กว้างขวางและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นในรูปของแผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อปีพุทธศักราช 2536 ภายใต้แผนแม่บทฯ ฉบับนี้ กรมศิลปากรได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานเป็นแผนงานหลัก 5 แผน ดังนี้ คือ (1) แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน (2) แผนงานพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก (3) แผนงานบูรณะปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ (4) แผนงานพัฒนาและปรับปรุงชุมชน และ (5) แผนงานรื้อย้ายและปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ดำรงคุณค่าและเอกลักษณ์ อันโดดเด่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของโลกได้ตลอดไป [1]

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ภายใต้การดูแลและรับผิดชอบโดยแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เน้นนโยบายการเป็นอุทยานประวัติศาสตร์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการอนุรักษ์มรดกโลกในเขตประวัติศาสตร์และใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในการเพิ่มพูนมูลค่าด้านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมไทย มุ่งสร้างค่านิยมให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พัฒนา และสืบทอดวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง [3]

อำนาจบริหารจัดการ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร ตามที่ประเทศไทยได้ร่วมเป็นรัฐภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ.1972 โดยวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา ดังกล่าวคือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติคงอยู่ตลอดไป และในฐานะเดียวกันอนุสัญญาฯ จะกำหนดหน้าที่เป็นกรอบกติกาและเครื่องมือคอยเตือนใจให้นานาชาติพึงตระหนักถึงปฏิสัมพันธ์ซึ่งระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม รวมทั้งความจำเป็นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอีกด้วย จากการดำเนินงานตามแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การบูรณะปรับปรุงโบราณสถานได้สำเร็จลุล่วงไปเป็นอันมากโดยพบว่า การดำเนินการตามแผนงานในส่วนของการบูรณปฏิสังขรณ์ทั้งในส่วนของโบราณสถาน วัด กำแพงเมือง และคูเมืองนั้นถือว่าประสบผลสำเร็จด้วยดี เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ รวมทั้งการโยกย้ายโรงงานอุตสาหกรรมไปตั้งยังพื้นที่อื่นที่จัดไว้ให้ก็เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมภายในเกาะเมืองอยุธยา มีความกลมกลืนกัน แต่ในส่วนของการโยกย้ายบ้านเรือนที่รกร้างเขตโบราณสถานรวมทั้งการพัฒนา บุคลากรและการสนับสนุนศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นกลับไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเพราะประชาชนในพื้นที่ยังไม่

ตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถานที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเองเท่าที่ควร รวมทั้งผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและผู้สนใจทางด้านโบราณคดีเองก็มีอยู่ไม่มาก จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานดำเนินต่อไปในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก

4. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกโลก

สภาพปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกโลก นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

4.1 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม : ปัจจุบันนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยากำลังมีการขยายตัวทางกายภาพอย่างมาก มีการขยายเมือง โดยการสร้างอาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้มีการบดบังทัศนียภาพที่สวยงามและเป็นการทำลายคุณค่าของโบราณสถาน ตลอดจนการพัฒนาของถนนหนทางภายในเขตเมือง เพื่อรองรับการคมนาคมที่นักท่องเที่ยวต่างมาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ทำให้เขตพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างไร้ทิศทางซึ่งมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างเสาไฟรูปร่างหงส์ ที่กระจายอยู่โดยทั่วของใจกลางเมือง ปัญหาของขยะมูลฝอย การสร้างบ้านพัก ที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร อยู่โดยรอบโบราณสถานและการถมคูคลองต่าง ๆ เป็นต้น [1] แม้ว่าจะเป็นเมืองเก่าและเป็นพื้นที่ที่มีการควบคุมสิ่งก่อสร้างภายในเมืองก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถห้ามการพัฒนาและความเจริญในท้องถิ่นได้ เพราะเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เมืองใหม่ทับซ้อนอยู่บนพื้นที่เมืองเก่า วิธีของผู้คนยังคงดำเนินไปในพื้นที่อนุรักษ์นี้ ทำให้บางครั้งมุมมองของคนท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาเมืองอาจขัดแย้งกับแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานตามที่กฎหมายและอนุสัญญามรดกโลกกำหนดเอาไว้ ก่อให้เกิดปัญหาการรกร้างแหล่งมรดกโลกโดยมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างลงในพื้นที่ของวัดร้าง การบุกรุกพื้นที่ การทำลายโบราณสถาน และการอ้างกรรมสิทธิ์ของตนในที่ดินภายในเขตบริเวณโบราณสถาน มีการนำขยะมาทิ้งในเขตโบราณสถาน และปี 2553-2554 แหล่งโบราณสถานถูกน้ำท่วมเกิดน้ำกัดเซาะพังทลาย มีความเสียหายหนัก [4] [5] นอกจากนี้พบว่านักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวมากเกินศักยภาพของพื้นที่จะ

รองรับได้ นักท่องเที่ยวและประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์แหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยา [6] จึงทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ในพื้นที่มรดกโลก ถูกทำลายเกิดความเสื่อมโทรม ทักษะสภาพไม่สวยงาม

4.2 การบริหารจัดการ : การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกในแต่ละพื้นที่ที่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่หลากหลาย และแต่ละแหล่งมีลักษณะเฉพาะ จึงไม่มีรูปแบบในการดูแลอย่างเหมาะสม ประกอบกับการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ หน่วยงานที่มีอำนาจในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นไม่ใช่เป็นอำนาจของกรมศิลปากรเพียงหน่วยงานเดียวโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) แต่ยังมีกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16, 17 และ มาตรา 21 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลพระนครศรีอยุธยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ประชาชนในท้องถิ่น เช่น การสาธารณสุข โภชนา และการก่อสร้างอื่น ๆ [4] [5] เมื่อมีกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างใช้อำนาจหน้าที่ของตน จึงเกิดปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกัน กล่าวคือ พื้นที่ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกประมาณ 1,810 ไร่ นั้นเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลพระนครศรีอยุธยา และองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก เช่น กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยเฉพาะในเขต Core Zone ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่อยู่ในพื้นที่ของเทศบาลนครศรีอยุธยา เป็นต้น จึงทำให้การจัดการพื้นที่และดูแลพื้นที่เป็นไปตามที่หน่วยงาน

แต่ละแห่งกำหนด ไม่มีรูปแบบการดูแลที่เหมาะสมทำให้พื้นที่บริเวณโดยรอบมีภูมิทัศน์ไม่สวยงามเหมือนครั้งขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ขัดกับหลักการอนุรักษ์มรดกโลก

4.3 การบังคับใช้กฎหมาย : เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายทางบริหารมรดกทางวัฒนธรรมโดยตรง แต่อาศัยกฎหมายอื่น ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีอยู่แล้ว แต่ไม่ใช่มติบัญญัติขึ้นโดยอนุวัติการตามสนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรม ค.ศ.1972 จึงมีปัญหาในเชิงการบังคับใช้กฎหมาย ขณะที่หลายหน่วยงาน/หลายฝ่าย ต่างก็มีอำนาจในการบังคับใช้ของตัวเอง ทำให้ดำเนินงานขาดเอกภาพ ขาดบูรณาการทำงานร่วมกัน โดยการบริหารจัดการมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองโบราณอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลมีการกำหนดรูปแบบการจัดทำแผนการอนุรักษ์ และการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์ [1] ขณะที่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ก็มีอำนาจหน้าที่จัดระบบบริการสาธารณะ ใช้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ในการอนุญาต/อนุมัติให้มีสิ่งปลูกสร้าง/ก่อสร้างภูมิสถาปัตย์ในเขตพื้นที่ แต่ขณะเดียวกันกรมศิลปากรก็มีอำนาจที่จะเพิกถอนหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างบนพื้นที่มรดกโลก ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ [4] และต่างฝ่ายได้ใช้อำนาจของตนเอง จึงเกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกัน [5] การควบคุมผังเมืองและสร้างอาคาร การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงเป็นปัญหาในการปฏิบัติและการบังคับใช้กฎหมาย

4.4 ความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือ : ปัญหาเจ้าหน้าที่/ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะ ขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการและนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษา เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้ทางวัดทราบล่วงหน้า เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนดที่ดินทับโบราณสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน [6] ขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล [6] [7] เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจในการออกโฉนดที่ดินทับโบราณสถานเพราะชาวบ้านอยู่มานาน บางครั้ง

พบเจ้าหน้าที่ที่มีความไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหา ความร่วมมือและจิตสำนึกของประชาชน/นักท่องเที่ยวยังไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของมรดกโลก ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควรและส่วนราชการไม่ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่องหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านรับรู้ นักท่องเที่ยวและประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์แหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยา [6]

จากสภาพสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น เกิดปัญหาสำคัญได้แก่ การพัฒนาเมือง การบังคับใช้กฎหมาย การบริหารจัดการ ความรู้ความเข้าใจของประชาชน/นักท่องเที่ยง/เจ้าหน้าที่ ซึ่งการบริหารจัดการไม่มีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบในการบริหารพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์โดยตรง และประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกโลก ไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์รักษามรดกโลก จึงเกิดปัญหาสร้างที่อยู่อาศัยบดบังทัศนียภาพโบราณสถาน การรुकล้ำพื้นที่ และการทิ้งขยะในเขตแหล่งมรดกโลก จึงอาจนำไปสู่การถอดถอนเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจากการขึ้นทะเบียนการเป็นแหล่งมรดกโลก เมื่อทีมงานจากยูเนสโก สำนักงานภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (กรุงเทพฯ) ได้ออกสำรวจพื้นที่ 1,810 ไร่ ในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาพบว่าสถานการณ์ค่อนข้างน่าเป็นห่วง โบราณสถานบางแห่งเต็มไปด้วยร้านค้าจนส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพ บริเวณลานหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่าที่ยูเนสโกนำป้ายมรดกโลกมาติดไว้ก็อยู่ในตำแหน่งไม่เหมาะสม นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งตลาดนัดขายของทุกสัปดาห์จนบดบังป้ายยูเนสโกกลืนหายไป แน่นอเนกการถอดถอนสถานมรดกโลกจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศในระดับนานาชาติ และยังส่งผลไปถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะลดลงในอนาคตและส่งผลเชื่อมโยงถึงรายได้และเศรษฐกิจของชุมชนด้วย ปัญหาอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยาจึงเป็นเรื่องของคนทั้งชาติ จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างเป็นทางการแล้วสร้างระบบอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกให้ยั่งยืนเพื่อเป็นสมบัติชาติต่อไป

5. การบูรณาการการทำงานร่วมกัน

ในระดับสากล แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน (Government by Network) นั้นได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนา

แล้ว ว่าเป็นแนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น [8] ภายหลังจากที่พบว่ารูปแบบเดิมของการบริหารจัดการตามลำดับชั้น หรือ Hierarchical Government ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นผลมาจากข้อจำกัดในด้านการจัดสรรงบประมาณ กำลังคนในการเข้าไปบริหารจัดการ รวมถึงความคาดหวังที่สูงขึ้นของประชาชนต่อการให้บริการและแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ เป็นต้น ดังนั้น ในช่วงแรกของการนำแนวคิดเรื่องเครือข่ายการทำงานเข้ามาประยุกต์ใช้ในการกิจของหน่วยงานรัฐ ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการจ้างบริษัทเอกชนภายนอกเข้ามาให้บริการบางประเภทเพื่อความรวดเร็วและทันสมัยในการให้บริการเหล่านั้น รวมทั้ง การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียวสำหรับประชาชน เป็นต้น

รูปแบบความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ซึ่งพบเห็นโดยทั่วไป สามารถเรียงลำดับตามระดับการมีส่วนร่วมของภาครัฐจากมากไปน้อย ดังแผนภูมิที่ 1 มีดังนี้ [9]

1. เครือข่ายแบบจ้างเหมาด้วยสัญญาให้บริการ (Service Contract) ซึ่งภาครัฐเป็นผู้ทำสัญญาการให้บริการโดยมีผู้รับจ้างหรือผู้รับช่วงในการเชื่อมโยงงานบริการระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เช่น การซื้อครุภัณฑ์หรือการจัดพิมพ์ป้ายโฆษณาแผ่นพับต่าง ๆ เป็นต้น

2. เครือข่ายของบริการในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) มีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระงานที่มีลักษณะซับซ้อนในสายการทำงานหนึ่งๆ ให้กับหน่วยงานอื่นเป็นผู้ดำเนินการแทนภาครัฐ เพื่อทำหน้าที่บูรณาการการทำงานของผู้เกี่ยวข้องหลักๆ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานที่จะส่งมอบ เช่น การให้บริการจัดเก็บและกระจายสินค้าและบริการ ด้วยการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ เป็นต้น

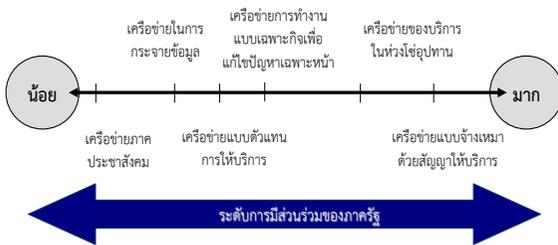
3. เครือข่ายการทำงานแบบเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (Ad Hoc) เป็นรูปแบบที่ภาครัฐต้องการจัดหาหน่วยเฉพาะกิจเพื่อรองรับสถานการณ์พิเศษ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น หน่วยงานลงทะเบียนและให้ความช่วยเหลือในเหตุการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติ หรือโรคระบาด เป็นต้น

4. เครือข่ายแบบตัวแทนการให้บริการ (Channel Partnership) เป็นรูปแบบที่ภาครัฐร่วมกับบริษัทเอกชนหรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรในฐานะตัวแทนภาครัฐ

เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้มีช่องทางที่จะเข้าถึงผู้รับบริการได้ดีและทั่วถึงกว่าหน่วยงานรัฐ

5. เครือข่ายในการกระจายข้อมูล (Information Dissemination) เป็นรูปแบบที่ภาครัฐร่วมกับภาคเอกชนหรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรในการเผยแพร่ข้อมูลสาธารณะให้กับประชาชนในวงกว้าง

6. เครือข่ายภาคประชาสังคม (Civic Switchboard) ภาครัฐดำเนินการในลักษณะเป็นชุมสาย การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรต่าง ๆ โดยอาศัยความกว้างขวางเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือกันของภาคประชาชนเพื่อสร้างประโยชน์แก่สังคม เช่น การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หรือศูนย์เรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น

ที่มา : Deloitte Research

รูปที่ 1 รูปแบบความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

6. การกิจที่ต้องอาศัยการทำงานแบบเครือข่าย

การร่วมมือทำงานแบบเครือข่ายเป็นสิ่งที่ดีสำหรับงานแทบทุกประเภท อย่างไรก็ตาม สำหรับงานบางประเภทหรือบางลักษณะจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายในการทำงานมากกว่างานประเภทอื่น ๆ [9] เช่น

1. งานประเภทที่มีกระบวนการทำงานเกี่ยวข้องกับหน่วยงานมากกว่า 1 แห่ง
2. งานประเภทที่สร้างให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันกับทุกฝ่าย หรือส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ความปลอดภัยของทุกฝ่าย ซึ่งจำเป็นต้องมีการระดมสรรพกำลัง
3. งานประเภทที่หากต้องทำงานภายใต้กฎระเบียบและกลไกภาครัฐ จะเกิดอุปสรรคสำคัญไม่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพได้หรือไม่สามารถขยายบริการให้ครอบคลุมได้อย่างทั่วถึง
4. งานประเภทที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากบริการ หรือมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากบริการนั้น ๆ เพื่อแบ่งเบาภาระต้นทุน และต้องการสร้างความเห็นพ้องร่วมกันมากกว่าการสั่งการ

สำหรับคำว่า “บูรณาการ” (Integration) หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ คือ ทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง

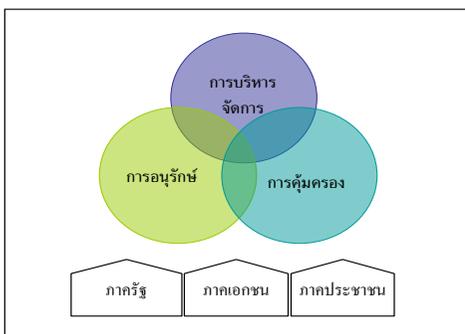
อีกนัยหนึ่ง คำว่า “องค์รวม” น่าจะสอดคล้องกับคำว่า ความคิดเชิงระบบ (System approach) ซึ่งหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบ โดยส่วนประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ของระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความคิดเชิงระบบเป็นสิ่งที่มีความนานแล้วในธรรมชาติ เช่น ระบบสุริยะจักรวาล ระบบนิเวศน์ ระบบร่างกายมนุษย์ เป็นต้น มนุษย์จึงเอาความคิดเรื่องระบบมาใช้ในการบริหารและการทำงาน โดยให้คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของระบบที่ครบวงจรมากขึ้น ทั้งนี้ได้ศึกษาจากงานเขียนของอรพิน สฟโชคชัย [10] ศุภวัฒน์ ปภัสสรากจณ์ [11] และกัลยาณี สูงสมบัติ [12] สรุปได้ว่า การบริหารจัดการในปัจจุบัน ได้นำแนวคิดความเป็นองค์รวมมาเป็นแนวคิดในการบริหารและสร้างนวัตกรรมการบริหารมากมาย ซึ่งถ้าวิเคราะห์ให้ดีจะเห็นได้ว่าต่างอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเดียวกัน จะต่างกันก็ตรงวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ต้องการนำไปใช้เท่านั้น ตัวอย่างแนวคิดและนวัตกรรมการบริหารที่มีแนวคิดเป็นองค์รวมซึ่งพอคุ้นเคยกันบ้าง เช่น การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory management) เป็นหลักการบริหารอย่างหนึ่งในยุคใหม่ ที่มีทั้งการบริหารให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มทำงานหรือให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน ร่วมระดมทรัพยากรมีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) หมายถึงการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นต้น

ดังนั้น “การบูรณาการแบบองค์รวม : แนวทางคุ้มครองมรดกโลก” ในบทความนี้ จึงหมายถึงการบริหารจัดการมรดกโลกแบบมีส่วนร่วม การจัดการคัพพทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบอย่างครบวงจร โดยทุกภาคส่วนหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมทำหน้าที่อย่างประสานกลมกลืน การบริหารให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มทำงานหรือให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน

ร่วมระดมทรัพยากรมีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่องาน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

7. แนวทางคุ้มครองมรดกโลกโดยการบูรณาการแบบองค์รวม

การอนุรักษ์คุ้มครองแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร ให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ทางเลือกแนวทางหนึ่งสำหรับการบริหารจัดการ ซึ่งสามารถอาศัยหลักการทำงานในลักษณะ “บูรณาการแบบองค์รวม” เป็นการทำงานร่วมกันขององค์กร หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมุ่งเป้าหมายเดียวกันเพื่อยังประโยชน์ “ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ” ต่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติชาติ สำหรับแนวคิด “การอนุรักษ์ที่ดี ต้องรักษาคุณค่าดั้งเดิมของสิ่งนั้น พร้อมทั้งบำรุงรักษาพัฒนาควบคู่กันไปตามกฎหมายบัตรสากลอนุสัญญา มรดกโลก ซึ่งพื้นฐานในการอนุรักษ์โบราณสถานจำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างถาวร” ดังนั้น แนวทางในการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกโลกจึงต้องพิจารณาความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันในเชิงบูรณาการการทำงานร่วมกันจะส่งผลทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ จากการสังเคราะห์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยของผู้เขียน จึงขอเสนอแนะแนวทางการคุ้มครองมรดกโลก โดยใช้หลักการทำงานแบบ “บูรณาการองค์รวม” มีแนวทางที่สำคัญ 3 หลักการ คือ การบริหารจัดการ การอนุรักษ์มรดกโลก และการคุ้มครองมรดกโลก ที่เชื่อมสัมพันธ์กันดังนี้

รูปที่ 2 แนวคิดการบูรณาการองค์รวม “แนวทางการคุ้มครองมรดกโลก”

7.1 การบริหารจัดการมรดกโลก จากสภาพการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกในแต่ละพื้นที่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่หลากหลาย และแต่ละแหล่งมีลักษณะเฉพาะ จึงไม่มีรูปแบบในการดูแลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ควรกำหนดแนวทางการบริหารจัดการแต่ละประเภท จัดทำรายชื่อแหล่งที่มีศักยภาพสูงและที่ประสบปัญหาจัดทำแผนแม่บทแผนปฏิบัติการ และกำหนดงบประมาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งระดับการพัฒนาปรับปรุงมรดกโลกและพื้นที่รอบบริเวณ ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) แหล่งที่มีความเสี่ยงสูง 2) แหล่งที่มีความเสี่ยงปานกลาง และ 3) แหล่งที่มีความเสี่ยงน้อย ควรให้องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของระดับการพัฒนาพิจารณาแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน โดยมีกลไกให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบการทำงานร่วมด้วย ต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมมือระหว่างองค์กรและภายนอกองค์กร โดยให้จังหวัดเป็นเจ้าภาพ กระทำโดยพหุวิชาการและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา วางแผน สนับสนุน ดำเนินการ ติดตามประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น โดยส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย ฝึกอบรมและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายงานสู่ท้องถิ่นอาจจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์ในเขตพื้นที่ชุมชน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญตามหลักสากล เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรและตัวแทนจากชุมชนร่วมดำเนินการ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชญา ตียะไพบุลย์ [13] และงานวิจัยของชาติริมหันตรัตน์ และสิริพัฒน์ ลากิจิตร [4] และพระมหาเสถียร ถาวรธมโม [6] นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและเสนอแนะแนวทางการป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับแหล่งนั้น

7.2 การอนุรักษ์มรดกโลก มีกระบวนการและแนวทางหลากหลายวิธีในการดูแลรักษาโบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมได้แก่ การป้องกันทาง กฎหมายการสงวนรักษา การบูรณปฏิสังขรณ์ การจัดอบรมให้ความรู้ การบรรจุเนื้อหาในหลักสูตร การจัดโครงการและกิจกรรมร่วมกัน โดยดำเนินการกิจอย่างต่อเนื่อง และให้แต่ละภาคส่วนมีส่วนร่วมกันทำงาน เพื่อสร้างความตระหนักรับผิดชอบร่วม สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

ในการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาช่วยดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานให้คงสภาพในรูปแบบเดิม และจัดสภาพแวดล้อมให้กลมกลืนหรือบูรณาภาพกับสภาพแวดล้อมโดยรอบได้ตามอนุสัญญามรดกโลก กฎบัตรสากล สอดคล้องกับแนวทางของกรมศิลปากร [2] ในแนวทางการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่สำคัญในทางสากลตามอนุสัญญามรดกโลก เน้นองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ความเป็นเอกลักษณ์ และความกลมกลืนหรือบูรณาภาพกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชา ตีเยไพบูลย์ [13] การนำแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานที่อยู่ในแหล่งมรดกโลกมาใช้ โดยกระบวนการและแนวทางมีอยู่หลากหลายวิธี ได้แก่ การป้องกันทางกฎหมาย การสงวนรักษา วิทยาศาสตร์การอนุรักษ์ การเสริมความมั่นคงแข็งแรงทางวิศวกรรม การบูรณะ การสร้างรูปแบบขึ้นมาใหม่ การซ่อมแซม การซ่อมบำรุง และการรักษาซากโบราณสถาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล และ ล้ายอง ปลั่งกลาง [14] ในเรื่องการอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมควรเตรียมการอย่างรอบด้าน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน มีการประชาสัมพันธ์ การปลูกฝังให้คนมีจิตสำนึกในการหวงแหนและอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมและโบราณสถาน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือจัดเตรียมบุคลากรให้เพียงพอแก่การปฏิบัติการร่วมกันในการดูแลรักษา ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวส่วนที่สำคัญต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมมือระหว่างองค์กรและภายนอกองค์กร รวมทั้งภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานเกิดการขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน มีผู้เชี่ยวชาญผู้มีความรู้หลายศาสตร์มาร่วมกันทำงาน สามารถช่วยลดจำนวนคนทำงาน ลดโครงการ ลดงบประมาณ ลดกระบวนการทำงาน ทั้งนี้โดยอาศัยกลุ่มคนในแต่ละศาสตร์แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ สำหรับการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกกรณีที่จะมีการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานที่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร หากจะต้องให้เฉพาะส่วนกรมศิลปากรรับผิดชอบฝ่ายเดียว ก็จะเป็นภาระเกินกำลัง แต่หากมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันทำงาน เช่น ด้านศิลปกรรมต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและโบราณคดี ด้านวิศวกรรมหรือกรมโยธาธิการและผังเมืองมาช่วยในเรื่องการก่อสร้าง

โครงสร้างโบราณสถานจะต้องมีโครงสร้างพื้นฐานอย่างไรที่จะรองรับได้กับสภาพแวดล้อมหรือบูรณาภาพกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ส่วนด้านกฎหมายก็มาช่วยดูว่ามีกฎหมายใดบ้างที่เปิดช่องให้กับองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลเข้ามาช่วยเหลือดำเนินการ มีการใดที่ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชนมาร่วมดำเนินการได้ เป็นต้น นอกจากนี้ควรจัดทำคู่มือการบริหารจัดการมรดกโลก เอกสารแนะนำแผ่นพับหรือซีดีเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มรดกโลก จัดบรรยายให้ความรู้กับทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง ทั้งนักเรียน นักศึกษาประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป บรรจุเรื่องมรดกโลกไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดความตระหนักมีจิตสำนึกรักและหวงแหนมรดกโลก [4]

7.3 การคุ้มครองมรดกโลก โดยใช้กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติโบราณสถาน อนุสัญญาระหว่างประเทศ กฎบัตรสากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง การออกกฎหมายรับรองสนับสนุนการอนุรักษ์โบราณสถาน เช่น ร่างกฎบัตรอิโคโมสไทย (ICOMOS) และมาตรการสร้างแรงจูงใจมาใช้ในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและพันธุสถานการณ์ ภายใต้การบูรณาการแผนงานและกิจกรรมร่วมกัน โดยอาจกระทำในลักษณะมาตรการทางกฎหมายทางเศรษฐศาสตร์ ทางผังเมืองและทางสังคม โดยอาจจะกำหนดเงินค่าชดเชยแก่เจ้าของอาคารสิ่งก่อสร้างหรืออาจกำหนดพื้นที่นั้นให้เป็นเขตพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องการอนุรักษ์ เช่น กำหนดให้เป็นเขตหมู่บ้านหัตถกรรมที่มีการทำจักสาน อาจเป็นวิสาหกิจชุมชน มีแหล่งสาธิตและจำหน่ายสินค้า นอกจากเป็นการสร้างแรงจูงใจในการสนับสนุนแล้วยังเป็นการสร้างบรรยากาศและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตควบคู่กันไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

8. บทสรุป

ปัญหาอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยาเป็นเรื่องของคนทั้งชาติ จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมแล้วสร้างระบบจัดการที่ยั่งยืน โดยมีหน่วยงานกลางเป็นผู้ประสานงานกับทุกหน่วยงาน รวมถึงคนในอยุธยาเอง ซึ่ง

ได้พูดคุยสังสรรค์กับสร้างกระบวนการให้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้น เพื่อความตระหนักในปัญหาและเห็นพ้องกับระบบที่จะเกิดขึ้น และมีงบประมาณพิเศษสำหรับแก้ปัญหาอยุธยาโดยเฉพาะตัวอย่างของหน่วยงานกลางที่อาจทำงานได้ คือ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องผสมผสานแนวความคิดของการอนุรักษ์แบบสากลให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้แนวความคิดในการอนุรักษ์สามารถนำมาปฏิบัติใช้ได้จริง และสอดคล้องกับพื้นที่ แม้ว่าดูเป็นเรื่องยาก แต่ก็จำเป็นที่จะต้องเริ่มต้น มิฉะนั้นแล้ว มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมทั้งหลายจะต้องสูญสลายลง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความปรารถนาดี แต่ไม่ได้รับรู้ว่าผลของการปฏิบัตินั้นได้ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อมรดกของมนุษยชาติลงไปอย่างไม่อาจเรียกหรือให้กลับคืนมาได้อีก [15] การขับเคลื่อนการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แนวทางหนึ่งที่สำคัญคือ “การบูรณาการแบบองค์รวม” เป็นหลักการบริหารอย่างหนึ่งในยุคใหม่ที่มีทั้งการบริหารให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มทำงานหรือให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน ร่วมระดมทรัพยากร มีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่องาน ส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักร่วมรับผิดชอบ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในสร้างงานร่วมกัน

ในการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองโบราณ ให้เกิดผลสำเร็จ แนวทางการบริหารโดยอาศัยหลักการทำงานในลักษณะ “บูรณาการแบบองค์รวม” เป็นการทำงานร่วมกันขององค์กร หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อยังประโยชน์ “ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ” จึงต้องยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะทำให้ได้รับความร่วมมือซึ่งจะทำให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จ แต่จากสภาพปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันยังคงมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนรุกล้ำมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างลงในพื้นที่ของวัดร้าง การบุกรุกพื้นที่ การทำลายโบราณสถาน และการอ้างกรรมสิทธิ์ของตนในที่ดิน

ภายในเขตบริเวณโบราณสถาน ความเสื่อมโทรมจากการปล่อยให้แหล่งท่องเที่ยวโดยปราศจากแผนการบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งปัญหาการขาดความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมรดกโลก เป็นต้น ส่วนปัญหาเชิงการบริหารพบว่า หลายหน่วยงาน หลายฝ่ายต่างก็มีอำนาจในการบังคับใช้ของตัวเองทำให้ดำเนินการไปคนละทิศทาง ทำงานแบบแยกส่วนกันทำ ขาดบูรณาการทำงานร่วมกัน ปัญหาที่ตามมาคือ ความทับซ้อนของการทำงาน อำนาจของการบริหารจัดการ การจัดงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการมีความซ้ำซ้อน ช่องโหว่ของกฎหมาย เป็นต้น ในขณะเดียวกันกรมศิลปากร ซึ่งมีอำนาจในการเพิกถอนหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างบนพื้นที่มรดกโลก แต่ปัจจุบันยังคงมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและร้านค้าอยู่ในบริเวณอุทยานมรดกโลกกรณีทั้งหลายทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองแหล่งมรดกโลก ซึ่งอาจจะทำให้มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาถูกถอดถอนจากทะเบียนมรดกโลก การทำงาน “บูรณาการแบบองค์รวม” ในการคุ้มครองมรดกโลก โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน วางแผน จัดทำโครงการ กำหนดงบประมาณร่วมกัน ร่วมสนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน ร่วมระดมทรัพยากร มีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบงานร่วมกัน

ดังนั้น แนวทางการบริหารจัดการมรดกโลก “บูรณาการองค์รวม” น่าจะเป็นทางออกสำหรับการอนุรักษ์คุ้มครองมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ท่ามกลางกระแสการพัฒนาเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของปัจจุบัน โดยหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน โดยอาศัยแนวคิดสำคัญทั้ง 3 หลักการคือ (1) การบริหารจัดการ (2) การอนุรักษ์ และ (3) การคุ้มครองมรดกโลก การดำเนินการในลักษณะองค์รวมโดยทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม จะได้แนวทาง แผนงาน และโครงการในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมเชิงบูรณาการสามารถช่วยลดงบประมาณ ลดจำนวนคน มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านร่วมดำเนินการ มีการกระจายงานสู่ท้องถิ่น จะเห็นปัญหาในส่วนที่ยังไม่ได้เข้าไปแก้ไขพัฒนา และการทำงานบูรณาการแบบองค์รวมจะช่วยให้ทุกฝ่ายร่วมมือ

กันทำงานก่อให้เกิดผลสำเร็จ โดยการอนุรักษ์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทันสถานการณ์และ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ทำให้สามารถอนุรักษ์ คุ้ม ครอง มรดกโลก อุทยาน ประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาและเมืองปวิวาร ให้ดำรงรักษาไว้ซึ่ง คุณค่าของทรัพยากรหรือต้นทุนทางวัฒนธรรมให้บรรพ ชนคนรุ่นหลังไว้ได้ศึกษา ชื่นชม รำลึกถึงคุณค่าของ วัฒนธรรมอันงดงามสืบไป

9. เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงวัฒนธรรม, “ศูนย์ข้อมูลมรดกโลก วัฒนธรรม”, สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2555, สืบค้นจาก http://www.thaiwhic.go.th/heritage_culture2.
- [2] กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, “มรดกโลกทาง วัฒนธรรม”, กรุงเทพฯ, กรมศิลปากร, 2551.
- [3] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)”, กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.
- [4] ชาติรี มหันตรัตน์ และ สิริพัฒน์ ลากิจิตร, “รูปแบบ การบริหารจัดการมรดกโลกที่เหมาะสมกับนคร ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองปวิวาร”, รายงานการวิจัยนำเสนอต่อสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555.
- [5] สุภางค์ จันทวานิช, “วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)”, กรุงเทพฯ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2531.
- [6] พระมหาเสถียร ถาวรธมโม, “การมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัยเสนอ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- [7] กรมทรัพยากรธรณี, “โครงการกำหนดนโยบายและ แนวทางการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทาง ธรณีวิทยา”, กรุงเทพฯ, กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553.
- [8] X. Greffe, “Is Heritage an Asset or a Liability”, Journal of Cultural Heritage, Vol. 5, Issue 3, 2004, pp. 301-309.
- [9] บริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, สำนัก, “แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด พ.ศ. 2553-2556 ภาคใต้ฝั่งอันดามัน”, ภูเก็ต, 2552.
- [10] อรพินท์ สพอโชคชัย, “ภาคีการพัฒนาสนับสนุนแนว การทำงานในระดับพื้นที่”, 25 กันยายน 2546 เอกสารการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ, สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2546.
- [11] ศุภวัฒน์ ปภัสสรกาญจน์, “การจัดการและการ บริหารสาธารณะสมัยใหม่”, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2553.
- [12] กัลยาณี สูงสมบัติ, “เทคนิคการจัดการสมัยใหม่”, สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2555, สืบค้นจาก <http://uhost.rmutp.ac.th/kanlayanee.so/L2/2-1.htm>.
- [13] วิชญา ตียะไพบุลย์สิน, “มาตรการในการอนุรักษ์ แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม:กรณีศึกษาอุทยาน ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์นิติ ศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- [14] ชุมพล พิซพันธ์ไพศาล และ ล้ายอง ปลั่งกลาง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนคร พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อ การอนุรักษ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม”, งานวิจัย, 2554.
- [15] โครงการพิทักษ์มรดกสยาม, บทสรุปการเสวนา เรื่อง“อยุธยา: มรดก(โลก)ที่น่าเป็นห่วง” วันที่ 21 กันยายน 2554 ณ สยามสมาคมในพระบรม ราชนูปถัมภ์, กรุงเทพฯ, 2554.